

Bever in de Kaaistoep

Notitie van de Zoogdierverseniging

Datum	24-2-2022
Projectnummer	2022.010D
Projectnaam	Bever in de Oude Leij Tilburg
Opdrachtgever	Gemeente Tilburg/Waterschap Brabantse Delta
Onderdeel	
Status	DEFINITIEF
Auteur(s)	Vilmar Dijkstra
Projectleider	Vilmar Dijkstra
Documentnummer	N2022004

1. Inleiding

Waterschap Brabantse Delta en gemeente Tilburg werken samen aan beekherstel van een deel van de Oude Leij. Recent (18 januari 2022) is binnen het projectgebied de bever opgedoken. Er ontstaat nu discussie tussen verschillende partijen hoe het beste met de inrichtingsplannen omgegaan kan worden. Voor het project beekherstel Oude Leij – bosperceel locatie Kaaistoep heeft waterschap Brabantse Delta en de gemeente Tilburg de Zoogdiervereniging daarom gevraagd advies te geven. Daarbij moet antwoord worden gegeven op de volgende vragen:

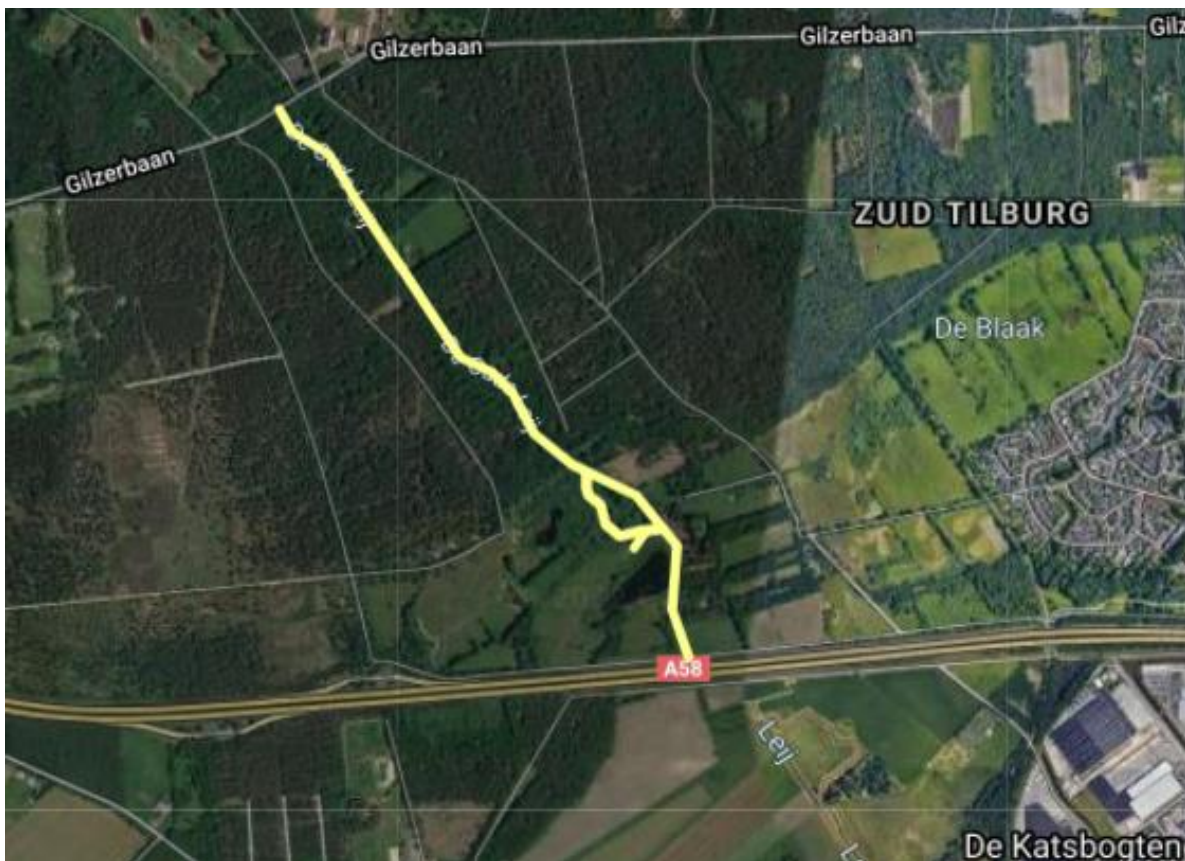
1. Doet het inrichtingsplan zoals opgenomen in het projectplan Waterwet beekherstel Oude Leij – Bosperceel (vastgesteld door het AB op 22 december 2021) afbreuk aan het leefgebied van de bever? Benoem en omschrijf specifiek de voorziene maatregelen die van invloed zijn op de aanwezigheid en levenswijze van de bever. En is de verwachting dat de bever zich na de herinrichtingsmaatregelen en de voorgenomen wijzigingen in het dwarsprofiel van de beek zich gaat vestigen in het gebied? Op welke termijn verwacht je dat, gezien de mate van de ingreep in de beverhabitat en de voorgenomen inrichtingsmaatregelen?
2. Doet het inrichtingsplan zoals opgenomen in het projectplan Waterwet beekherstel Oude Leij – Bosperceel (vastgesteld door het AB op 22 december 2021) afbreuk aan het leefgebied van de bever? En is de verwachting dat de bever zich na beekherstel zich gaat vestigen in het gebied?
3. Zijn er aanbevelingen om voorafgaand, dan wel tijdens de uitvoering om de bever niet te verstoren/ dan wel te behouden in het gebied?
4. Zijn er aanbevelingen ten aanzien van het ontwerp om het bever habitat te versterken (denk aan hoge ruggen en oevers, zandhoop op de waterscheiding meander/loop, verdieping van delen van de meander of de doodlopende arm, ed.)? En zo ja, waar in het gebied gelokaliseerd?
5. Graag ontvangen wij een beoordeling en advies op basis van het voorstel van dhr. Guido Stooker van de KNNV d.d. 22 januari 2022.
6. In welke perioden beveel je ons aan om de geplande werkzaamheden uit te voeren? (zodanig dat een eventueel nadelige invloed voor de bever wordt geminimaliseerd).

In deze notitie wordt kort het plangebied en de inrichtingsplannen besproken. Vervolgens worden kort de bezwaren vanuit de KNNV belicht en de resultaten van het veldbezoek weergegeven. Daarna worden de bovenstaande vragen beantwoord. Daarbij wordt uitsluitend ingegaan op de situatie rond de bever (direct dan wel indirect) en niet wat de eventuele effecten zijn op de Kaderrichtlijn Water en flora- en fauna-elementen waar de bever niet van afhankelijk is.

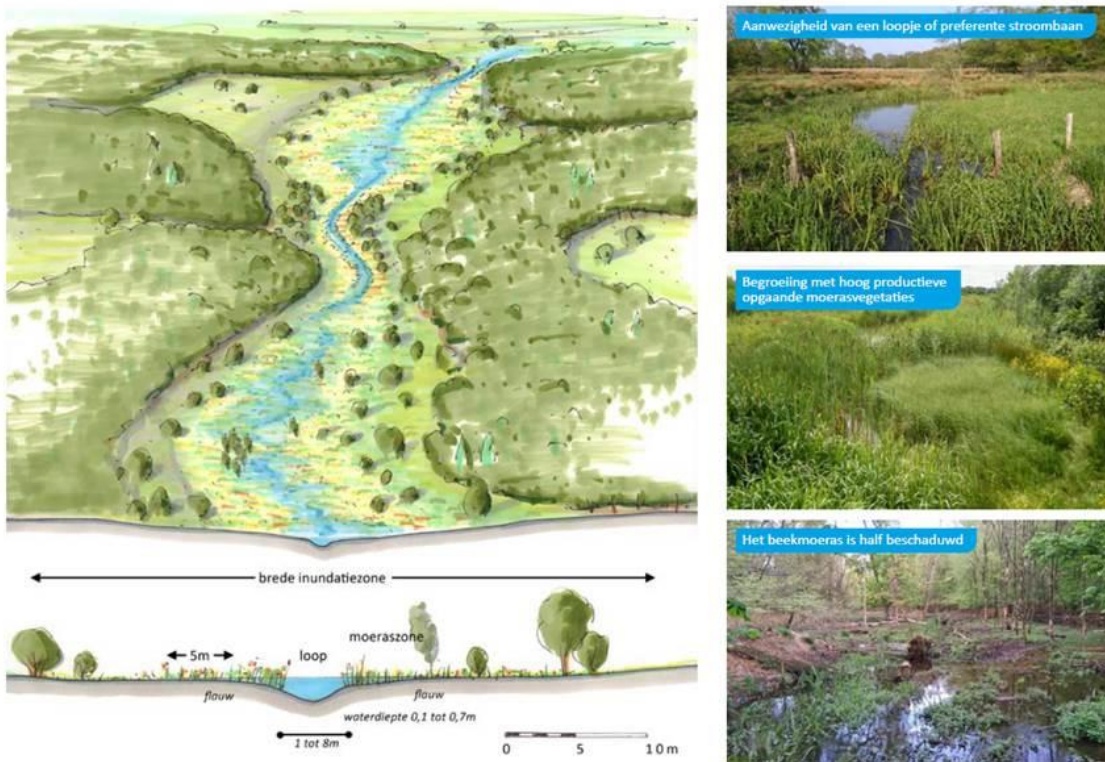
2. Projectgebied en inrichtingsplannen

In figuur 1 wordt de ligging van het aan te passen traject weergegeven. Het betreft ongeveer 1,8 km aan beeklengte, gelegen tussen de A58 in het zuiden en de Gilzerbaan in het noorden. Binnen dit traject bevindt zich een nevengeul in de vorm van een meander en een doodlopende korte zijtak (figuur 1). Ten zuiden van de meander bevindt zich binnen 20 meter (kortste afstand) van de beekloop een meertje met voor bevers geschikte houtige begroeiing op de oevers.

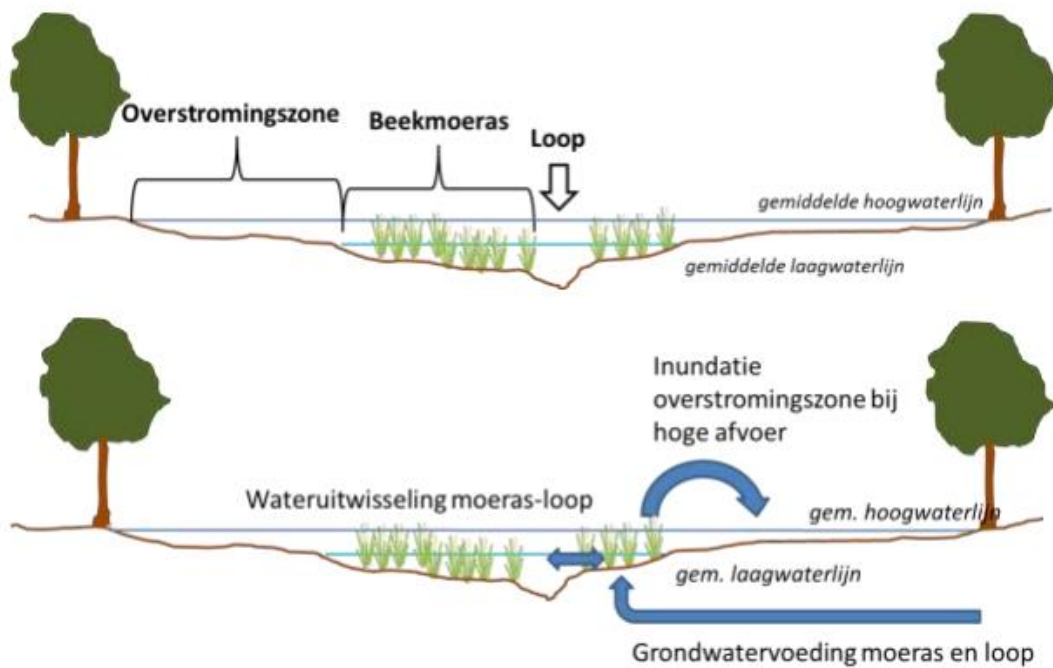
Op dit moment zijn de waterlopen ongeveer 5-10 meter breed en 1 tot 1,5 meter diep. De inrichtingsplannen worden weergegeven in een projectplan (Vos 2021). De belangrijkste inrichtingsmaatregelen bestaan uit het versmallen van het gehele stroombed bij normale waterstanden naar 1,5-2 meter en het verontdiepen naar 50 centimeter. Op deze wijze wordt een hogere stroomsnelheid van het water verkregen, wat de kwaliteit van het water ten goede komt (Kaderrichtlijn Water). Dit wordt bereikt door het profiel op te vullen met zand. De korte doodlopende zijtak wordt uitgebaggerd om de functie van kraamkamer voor vissen beter te kunnen vervullen. Daarnaast is het de bedoeling om de huidige hoeveelheid houtige begroeiing (vooral verschillende soorten wilgen, ruwe berk en ratelpopulier) langs de waterloop ter hoogte van de meander en verder naar het zuiden te verminderen om meer licht in het water te verkrijgen. Verder is het de bedoeling om het maaiveld van het eiland bij de meander te verlagen en te voorzien van een aantal geultjes die bij bepaalde waterstanden gaan mee stromen, zodat er een doorstroomoeras ontstaat. In figuur 2 en 3 wordt een impressie van het beoogde resultaat gegeven.

Figuur 1. Ligging van het traject van de Oude Leij ten oosten van Tilburg, waarvoor plannen zijn ontwikkeld om het profiel van de beekloop aan te passen.

Figuur 2. Impressie van het beoogde beeld na de herinrichting van de Oude Leij ten oosten van Tilburg (bron: waterschap Brabantse Delta).

Figuur 3. Impressie van het beoogde profiel na herinrichting van de Oude Leij ten oosten van Tilburg (bron: waterschap Brabantse Delta).

3. Bezwaar van KNNV en veldbezoek

De KNNV-afdeling Tilburg heeft bezwaren op het huidige inrichtingsplan (Stooker 2022). Die richt zich met name op de herinrichting van de meander en het eiland. Stooker stelt voor om de meander niet te versmallen en verontdiepen en bovenstrooms gedeeltelijk af te sluiten en in plaats daarvan een nevenloop te creëren op het huidige eiland. Daarmee wordt de herinrichting minder ingrijpend voor het beverhabitat, de bever en andere aquatische en amfibische biotopen (Stooker 2022).

Op 8 februari 2022 heeft door de auteur een veldbezoek plaatsgevonden, samen met vertegenwoordigers van het waterschap, de terreinbeheerder en KNNV. Daarbij is niet het gehele traject bezocht, maar alleen het gedeelte vanaf de noordkant van de meander tot en met een deel van de reeds heringerichte beekloop aan de zuidkant van de A58. De meeste beversporen worden momenteel aangetroffen rond de meander. Daarnaast worden ook sporen aangetroffen aan de zuidkant van de A58 (bron: KNNV en waterschap Brabantse Delta). Waarschijnlijk maakt de bever ook gebruik van het bosgebied ten noorden van de meander, al zijn daar tot op heden nog geen (knaag)sporen aangetroffen.

4. Beantwoording van de gestelde vragen

1. Doet het inrichtingsplan zoals opgenomen in het projectplan Waterwet beekherstel Oude Leij – Bosperceel (vastgesteld door het AB op 22 december 2021) afbreuk aan het leefgebied van de bever? Benoem en omschrijf specifiek de voorziene maatregelen die van invloed zijn op de aanwezigheid en levenswijze van de bever. En is de verwachting dat de bever zich na de herinrichtingsmaatregelen en de voorgenomen wijzigingen in het dwarsprofiel van de beek zich gaat vestigen in het gebied? Op welke termijn verwacht je dat, gezien de mate van de ingreep in de beverhabitat en de voorgenomen inrichtingsmaatregelen?

Het voorgenomen plan om de beekloop geheel te versmallen en te verontdiepen heeft op kort termijn een sterk negatieve invloed op het huidige leefgebied van de aanwezige bever. Door de werkzaamheden verdwijnt een groot deel van de nu aanwezige begroeiing die voor de bever als voedsel dient (kruiden, waterplanten en houtige begroeiing). Daarnaast hebben de voorgenomen ingrepen ook een sterk negatieve invloed op de huidige mogelijkheden om holen en burchten te construeren. Daarvoor zijn de huidige waterdiepte en de hier en daar aanwezige hogere oevers direct langs het water van groot belang. Waarschijnlijk zijn er op dit moment al een of meerdere holen aanwezig en die gaan door de ingreep dan verloren. Om in beeld te krijgen of er werkelijk al holen aanwezig zijn, zal er onderzoek uitgevoerd moeten worden.

Uitvoering van de huidige plannen zal er op korte termijn voor zorgen dat de bever het projectgebied waarschijnlijk verlaat en zich waarschijnlijk buiten het projectgebied gaat vestigen. Op langere termijn (na een paar jaar) als de vegetatie zich weer heeft ontwikkeld, wordt verwacht dat de bever dit gebied weer als leefgebied zal gaan gebruiken. Dat zal echter ook afhangen van het na de inrichting gevoerde beheer. Bij een te intensief beheer (zoals aan de zuidkant van de A58), waarbij er geen tot weinig mogelijkheden bestaan voor de ontwikkeling van houtige begroeiing en ruigtekruiden, zal het leefgebied van mindere kwaliteit zijn en daarmee minder van belang voor de bever. De verwachting is

verder dat de kans zeer reëel is dat de bever door het bouwen van dammen de huidige waterdiepte van ongeveer 1 meter (plaatselijk) weer zal 'herstellen'. Dat zal met name gaan gebeuren daar waar dankzij de waterstandsverhoging meer voedsel bereikbaar wordt, zonder daarvoor vele meters over land af te hoeven leggen, en daar waar hogere steile oevers dan gecombineerd gaan worden met water van ongeveer 1 meter diep. Dat kan dan ook gaan gebeuren op locaties waar dat zeer ongewenst is. Daar kan echter door een uitgekende inrichting rekening mee gehouden worden.

2. Doet het inrichtingsplan zoals opgenomen in het projectplan Waterwet beekherstel Oude Leij – Bosperceel (vastgesteld door het AB op 22 december 2021) afbreuk aan het leefgebied van de bever? En is de verwachting dat de bever zich na beekherstel zich gaat vestigen in het gebied?

Zie het antwoord bij vraag 1.

3. Zijn er aanbevelingen om voorafgaand, dan wel tijdens de uitvoering om de bever niet te verstoren/ dan wel te behouden in het gebied?

Om de bever zo min mogelijk te verstoren, dan wel te behouden voor het gebied dienen de werkzaamheden plaats te vinden in de periode een uur na zonsopkomst, maar niet voor 07.30 tot een uur voor zonsondergang, maar niet later dan 19.30. Daarnaast dienen in de periode van het etmaal dat de bevers actief zijn, zo min mogelijk materialen en machines langs het water opgesteld te worden. Aan het eind van de dag moeten dergelijke materialen zoveel als mogelijk minimaal 20 m van de oever worden geplaatst.

Daarnaast is het aan te bevelen om op zeer korte termijn met een voerplaats met appels (met pinnen vastzetten op de oever) en een cameraval te onderzoeken hoeveel bevers er momenteel aanwezig zijn. Bevers paren in de periode december/februari. Als er op dat moment maar een dier aanwezig is, dan zal er in 2022 geen voortplanting plaatsvinden en zijn er vanuit de bever meer mogelijkheden om in de voor jonge bevers kwetsbare periode (1 mei – 1 september) te kunnen werken.

Daarnaast wordt aanbevolen om zo snel mogelijk net buiten het plangebied oevers in te richten waar bevers eenvoudig een hol of burcht kunnen construeren als toevluchtmogelijkheden tijdens de werkzaamheden (dieper water in combinatie met hogere steile oevers, zie ook vraag 4). Dat kan ook langs het meertje ten zuiden van de meander.

Verder zal het noodzakelijk zijn om voorafgaand aan de uitvoering van inrichtingsmaatregelen goed in beeld te brengen waar zich holen en burchten in en kort bij het projectgebied bevinden. Vanwege de huidige waterdiepte is het daarbij verstandig om de waterstand in het projectgebied tijdelijk zoveel als mogelijk te verlagen om ingangen van holen makkelijker te kunnen vaststellen. Daarbij moeten de oevers met behulp van waadpakken systematisch vanuit het water worden afgezocht door personen die met dergelijke methoden ervaring hebben. Kennis omtrent de aanwezigheid van dergelijke holen en burchten is van belang om op de juiste wijze te kunnen handelen ter voorkoming van het verwonden dan wel doden van bevers die gebruik maken van deze structuren, als deze verwijderd moeten worden om de inrichtingsmaatregelen te kunnen uitvoeren. Deze zijn in ieder geval ontheffingsplichtig omdat holen en burchten behoren tot de beschermde onderdelen van het functionele leefgebied van bevers.

4. Zijn er aanbevelingen ten aanzien van het ontwerp om het bever habitat te versterken (denk aan hoge ruggen en oevers, zandhoop op de waterscheiding meander/loop,

verdieping van delen van de meander of de doodlopende arm, ed.)? En zo ja, waar in het gebied gelokaliseerd?

Door een deel van het gebied niet anders in te richten kan de bever ook direct na de ingrepen (of zelfs tijdens de ingrepen), gebruik blijven maken van het gebied. Daarbij ligt het meest voor de hand om bij de meander de waterloop ongemoeid te laten wat betreft begroeiing en profiel. Dit deel bevat namelijk nu veel voedsel en een gunstig profiel om hollen of burchten te construeren (hogere steile oever met dieper water). Daarbij kan ook nog overwogen worden om het profiel verder te optimaliseren (nog diepere waterdelen (bv daar waar de meander en de dode zijtak bij elkaar komen) en dit te combineren met hogere wallen langs die delen van de oever). Bevers construeren bij voorkeur hollen en burchten op (schier)eilanden en snijpunten van verschillende waterlichamen, daar waar een combinatie aanwezig is van dieper water met hogere steile oevers. Maar ook in het nieuwe profiel kan hiermee gespeeld worden door bv niet overal een glooiende oever toe te passen maar ook delen te hebben die wat steiler zijn zodat nadat de bever een dam heeft gebouwd een gunstige locatie ontstaat met dieper water en een steile hogere oever. Ter compensatie tegen eventuele opstuwing bij piekafvoeren zou dan de tegenoverliggende oever lager ingericht kunnen worden. Maar het waterschap zal zelf moeten beoordelen of dit een optie is.

Wordt toch gekozen voor het verontdiepen en versmallen van de meander dan kan dit deels gemitigeerd worden door in het plangebied zo min mogelijk houtige begroeiing weg te halen, vooral op het traject ter hoogte van de meander (het gaat daarbij vooral om wilgen, ruwe berk en ratelpopulier).

Daarnaast kan ook mitigatie plaatsvinden door langs het meertje ten zuiden van de meander een hogere wal aan te brengen (20 m lang, 5 m breed en 1,5 m hoog). Maar ook langs de waterloop zelf is het sterk aan te bevelen om wat steilere oevers aan te leggen om de bever meer kansen te geven om hollen/burchten te construeren.

5. Graag ontvangen wij een beoordeling en advies op basis van het voorstel van dhr Guido Stoker van de KNNV d.d. 22 januari 2022.

Zoals in de antwoorden op bovenstaande vragen al naar voren komt is het voorstel van Guido Stoker vanuit de bever gezien een reële optie om verstoring te minimaliseren en de bever ook op de korte termijn voor het plangebied te behouden. Daarbij kan nog afgewogen worden of de voorgestelde buis van 10 cm voor enige doorstroming niet beter vervangen kan worden door een buis van ongeveer 35 cm, zodat de bever die buis kan gebruiken om de dam/drempel te passeren. Anders bestaat de kans dat de bever de dam/drempel gaat doorgraven. Door die buis op een bepaalde hoogte te situeren en de dam/drempel op een bepaalde hoogte aan te leggen is het misschien niet nodig om op het eiland een nieuwe nevenloop te creëren. Het is echter aan het waterschap om te beoordelen of dit samengaat met de doelstellingen die zijn geformuleerd. Maar om het verhaal rond de bever verder compleet te maken; de beverpopulatie in Nederland is in een gunstige staat van instandhouding en vanuit dit gegeven is het populatie-technisch gezien niet noodzakelijk om deze bevervestiging ten koste van alle andere zaken te handhaven. Maar er zal dan wel een ontheffing nodig zijn om voorgenomen ingrepen te kunnen doen, waardoor de bever ook op de wat langere termijn verstoort dan wel verjaagd gaat worden door de herinrichtingsmaatregelen. Het toepassen van mitigerende maatregelen kan zorgen voor een soepelere verlening van de ontheffing. Hoe geringer de verstoring daardoor zal worden, hoe eenvoudiger deze procedure waarschijnlijk gaat verlopen.

6. In welke perioden beveel je ons aan om de geplande werkzaamheden uit te voeren? (zodanig dat een eventueel nadelige invloed voor de bever wordt geminimaliseerd).

Het hangt van bepaalde omstandigheden af in hoeverre bepaalde ingrepen het beste uitgevoerd kunnen worden. Bij vraag 3 wordt daar al op ingegaan. Als vastgesteld kan worden dat er sprake is van één dier dan zijn de mogelijkheden een stuk groter, al zal er ook rekening gehouden moeten worden met andere beschermde flora- en fauna-elementen. Ook als er wel sprake is van een paartje bevers in de periode december/februari kunnen de mogelijkheden om in de kwetsbare periode (1 mei – 1 september) inrichtingsmaatregelen uit te voeren. In dat geval moet dan aannemelijk gemaakt worden dat er geen voortplanting heeft plaatsgevonden. Daarvoor moeten de dagrustplaatsen (holen en burchten) goed in kaart worden gebracht en met behulp van observaties of cameravallen gemonitord worden of het gedrag dat duidt op de aanwezigheid van jongen (aanslepen van voer) afwezig blijft. Ook kan vanaf eind juni met cameravallen bij holen en burchten bekeken worden of er al dan niet jongen uitzwemmen.

4. Conclusie en discussie

De voorgenomen inrichtingsplannen in het plangebied zoals die zijn vastgelegd in het projectplan (Vos 2021) zullen tot gevolg hebben dat de bever die zich hier heeft gevestigd waarschijnlijk het gebied zal verlaten. In hoeverre dit dier na de uitvoering zich weer in het gebied gaat ophouden zal voornamelijk afhangen van het gevoerde beheer. Bij een te intensief beheer zal het gebied een stuk minder aantrekkelijk worden voor wat betreft voedsel. Er zijn verschillende mogelijkheden om de ingrepen dusdanig te mitigeren om de hoeveelheid voedsel en de mogelijkheden om holen en burchten te construeren in stand te houden, waardoor de bever helemaal niet uit het gebied wegtrekt of al kort na de ingreep terugkeert. Daarnaast zijn er ook mitigerende maatregelen mogelijk waarbij de terugkeer langer kan gaan duren (tot enkele jaren) en het gebied, afhankelijk van het gevoerde beheer, minder van belang van bevers zal worden en blijven. In hoeverre de verschillende mitigatiemogelijkheden voor het waterschap acceptabel zijn in relatie tot de doelstellingen, zal door het waterschap verder uitgewerkt moeten worden.

5. Literatuur

Stooker, G., 2022. 2022 Het jaar van de BEVER in de Kaaistoep. KNNV-afd. Tilburg, Tilburg.

Vos, F., 2021. Projectplan Waterwet Beekherstel Oude Leij - Bosperceel te Tilburg. Idverde Advies, 's-Hertogenbosch.